

PTT-nieuwsbrief januari 2026

Willem van Manen

Voor de verandering waren de weersomstandigheden tijdens de telperiode in december 2025 een keer gunstig en op 10 januari waren er van 631 routes gegevens binnen, genoeg voor een voorlopig overzicht. Er werden opvallend veel Pimpelmezen gezien, het hoogste aantal sinds het begin van de tellingen. Zelf had ik enkele groepen van 60-70 in bos van lariks, iets wat niet ieder jaar het geval is. Zou dit een overblijfsel kunnen zijn van de enorme aantallen die het afgelopen najaar werden waargenomen op de trek? In een stukje in Sovon-nieuws in 2012 kwam ik tot de slotsom dat van dergelijke trekgolven van Pimpel- en Zwarte Mezen in december niets meer is te merken en de mezen hier waarschijnlijk niet blijven hangen. Of deze conclusie echt op de schop moet, valt te bezien. De piek aan Pimpelmezen in het PTT in 2025 bleef namelijk bescheiden, 17% meer dan vorig jaar, wat niet in verhouding lijkt te staan met de enorme toevloed tijdens de trek. Maar goed, we hebben er ondanks al ons telwerk geen idee van hoe het aantal individuen in zo'n grote trek golf zich verhoudt tot de in Nederland wonende populatie. Misschien is dat gewoon niet meer dan 17%.

Verkenning van recente ontwikkelingen

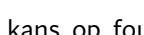
Het PTT loopt nu bijna een halve eeuw en biedt daarmee een buitenkans om een heel eind terug te kijken in de tijd. Dat is in de meeste nieuwsbrieven trouw gedaan, maar het nadeel is dat aan die lange termijn-trends op den duur niet zoveel verandert door er een jaar aan toe te voegen. Vandaar dat in deze nieuwsbrief de nadruk is gelegd op het allerlaatste stukje van onze langlopende reeksen.

Hiervoor is de periode van de afgelopen acht jaren genomen, het minimum aantal jaren waarover je met enig fatsoen een lineaire trend kan berekenen. Voor alle soorten is berekend of sprake is van een toename of afname in deze periode en of deze significant is. Daarnaast is het percentage toe- of afname berekend tussen 2018 en 2025. De waarden zijn berekend op het gemiddeld aantal waargenomen individuen per PTT-route, dus zonder weging voor habitat of bijschatting van ontbrekende tellingen.

Tabel 1. Soorten die in het PTT in 2018-2025 significant in aantal toenamen. De P-waarde geeft de mate van betrouwbaarheid van de trend aan (hoe kleiner hoe betrouwbaarder). Het percentage staat voor het aantal in 2025 ten opzichte van het aantal in 2018, afgeleid van de waarden van lineaire regressie. Een percentage van 200 betekent een verdubbeling van het aantal.

Soort	Trend	P	%
Witgat		0,001	184
Pontische Meeuw		0,002	507
Raaf		0,003	213
Tijftjaf		0,003	272
Waterral		0,004	249
Roek		0,004	155
Zeearend		0,011	424
Vuurgoudhaan		0,015	379
Kleine Zilverreiger		0,019	354
Cetti's Zanger		0,020	432
Middelste Bonte Specht		0,020	398
Grote Alexanderparkiet		0,030	547
Slobeend		0,045	166

Tabel 2. Soorten die in het PTT in 2018-2025 significant in aantal afnamen. De P-waarde geeft de mate van betrouwbaarheid van de trend aan (hoe kleiner hoe betrouwbaarder). Het percentage staat voor het aantal in 2025 ten opzichte van het aantal in 2018, afgeleid van de waarden van lineaire regressie. Een getal van 50 betekent een halvering van het aantal.

Soort	Trend	P	%
Soepgans		0,000	39
Ringmus		0,000	11
Goudvink		0,000	29
Koolmees		0,000	68
Matkop		0,000	21
Slechtvalk		0,000	44
Boomklever		0,002	64
Heggenmus		0,002	62
Turkse Tortel		0,004	58
Kneu		0,009	30
Kuifmees		0,011	72
Mandarijneend		0,012	28
Groenling		0,012	27
Brilduiker		0,016	30
Zwarte Zwaan		0,024	41
Havik		0,025	81
Houtduif		0,025	45
Rosse Stekelstaart		0,026	28
Rietgors		0,026	63
Kleine Bonte Specht		0,027	45
Kuifeend		0,028	71
Klaapekster		0,031	30
Tureluur		0,035	14
Ruigpootbuizerd		0,036	9
Buizerd		0,040	60
Brandgans		0,040	63
Zwarte Kraai		0,045	89
Indische Gans		0,046	18
Grote Lijster		0,047	63

Betrouwbaarheid van de korte trends

De looptijd van deze trends is kort, waardoor de kans op fouten aanwezig is, zeker bij soorten die ongelijkmatig verspreid voorkomen, zoals veel watervogels. Hiervoor vormen de watervogeltellingen van Sovon een meer betrouwbare bron, en dit biedt tevens een mogelijkheid om de betrouwbaarheid van de PTT-tellingen te testen. Bij slechts drie van 16 soorten blijken de watervogeltellingen iets anders te laten zien dan het PTT (Zwarte Zwaan, Brandgans en de Rosse Stekelstaart). De overige soorten laten recentelijk een identieke trend zien.

Patronen

Bij een groot deel van de soorten met recente toename is het mogelijk dat het uitblijven van koude winters een rol speelt. Alleen bij Zeearend, Middelste Bonte Specht, Roek en Raaf is dat onwaarschijnlijk. Bij de soorten met afname speelt iets dergelijks alleen bij Brilduiker en Ruigpootbuizerd, die tegenwoordig verder oostelijk en noordelijk kunnen overwinteren, waardoor de aantallen in Nederland kleiner zijn.

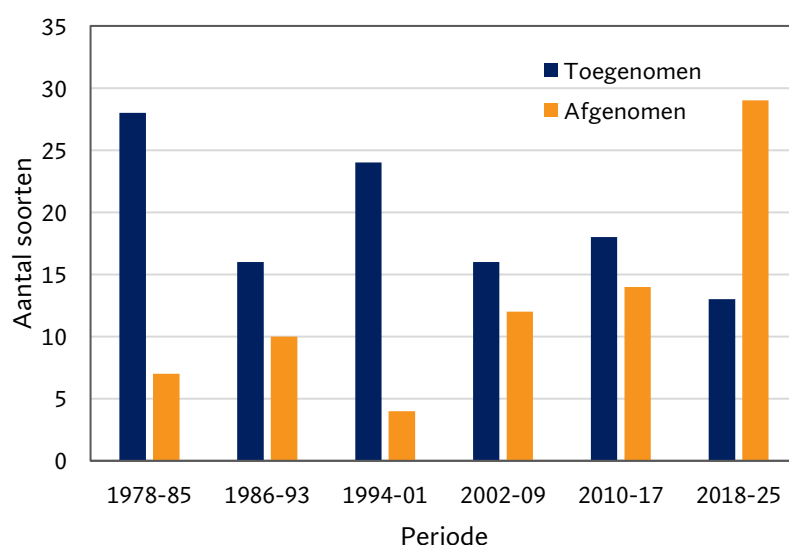
De toename van Zeearend, Middelste Bonte Specht en Raaf heeft hooguit ten dele te maken met recent verbeterende omstandigheden alhier. Eerder is het een trage reactie op wettelijke bescherming en herbebossing die bijna een eeuw geleden aanvingen, maar in het geval van deze soorten nu pas effect begint te geven bij ons.

In de lijst met afnemende soorten vallen Havik, Buizerd en Slechtvalk op. Dit zijn grotere roofvogels, die een groot scala aan prooien kunnen bejagen. Afname van deze soorten zou kunnen duiden op verarming van systemen, dus misschien niet zozeer van de veel genoemde biodiversiteit als wel van de aantallen aanwezige prooidieren. Bij de Slechtvalk valt de start van de afname in enige mate samen met het optreden van vogelgriep, maar we kunnen niet uitsluiten dat ook bij deze soort afname van voedsel sturend is, zoals dat bij de Havik overtuigend het geval is.

Ook met bosvogels lijkt het niet onverdeeld goed te gaan. Van soorten van jonger bos weten we al een tijdje dat het niet zo goed met ze gaat. Te denken valt aan Heggenmus, Goudvink en Matkop. In tabel 2 staan echter ook bosvogels die hun optimum vinden in juist oudere bosstadia, zoals Kleine Bonte Specht, Boomklever en Koolmees.

Conclusies

In zijn algemeenheid ondervindt vrijwel iedere soort voor- en nadelen van de manier waarop wij mensen onze omgeving inrichten en gebruiken. Voor weidevogels lag dat optimum in de jaren vijftig en zestig, voor meeuwen en kraaiachtigen in de jaren zeventig en tachtig, voor naaldbosvogels misschien de jaren tachtig en negentig en Grauwe Ganzen zouden momenteel een optimum kunnen doormaken. Je kan je voorstellen dat er niet zoveel aan de hand is zolang er maar evenveel soorten last ondervinden als profiteren van ons handelen. Om hier zicht op te krijgen, is de hele PTT-periode vanaf 1978 opgeknipt in zes periodes van 8 jaar, te beginnen bij 1978-85 en eindigend in 2018-2025. Voor iedere periode is gekeken hoeveel soorten er significant toenamen dan wel afnamen (figuur 1).

Figuur 1. Aantal soorten dat per 8-jaarse periode significant ($P < 0,05$) in aantal afnam dan wel toenam. Berekend op basis van het gemiddeld aantal waargenomen vogels per PTT-route.

Het aantal soorten dat toenam was aanvankelijk veel groter dan het aantal soorten dat in aantal afnam. Vanaf 2002 was de situatie min of meer in evenwicht en in 2018-2025 waren er voor het eerst veel meer soorten die afnamen. We hebben dus een lange periode achter de rug hebben waarin veel soorten talrijker werden en logischerwijs moest dat beeld een keer gaan kantelen. Het is dus niet zeker of 2018-2025 corrigeert voor de eerdere massale toename of dat het een opmaat is naar een Nederland waarin minder ruimte is voor vogels. Zeker is dat gestructureerd blijven tellen hier van het grootste belang is.